

Caterina Llull

una mercadera a Sicília

El barri de la Ribera de Barcelona, de carrers estrets i sinuosos, va néixer al voltant de l'antiga església de Santa Maria de les Arenes, actualment Santa Maria del Mar, quan el mar hi arribava a tocar.

Fou el cor econòmic de la ciutat entre els segles XIII i XV i va atraure nombrosos comerciants, mercaders i armadors navals, afavorits per la gran expansió del comerç marítim català per la Mediterrània. Durant aquells anys, es produí un notable increment de la població, els grans potentats hi van fer construir les seves cases senyoriales i s'hi va concentrar la major part dels oficis de la ciutat. Els noms dels carrers en són un exemple: Argenteria, Caputxes, Mirallers, Sombrerers...

Cap a l'any 1440 nasqué en aquell barri tumultuós la petita Caterina. Els seus pares, Joan Llull i Isabel de Gualbes i Pastor, constituïen una parella de moral recta i esperit religiós, beneïts amb quatre fills més: Romeu Joan, Pere, Franç i Joanna.

Caterina tingué la infantesa i joventut que calia esperar d'una família rica, assentada a Barcelona de feia generacions. Juntament amb els seus germans, disposà d'un mestre per instruir-la i, d'aquesta manera, tingué la possibilitat d'aprendre a llegir i escriure, matemàtiques i comptabilitat. Eren els coneixements bàsics perquè una dona esdevingués una bona mestressa de casa, una mare de família capaç d'organitzar la llar i gestionar el patrimoni del marit o el d'ella mateixa.

Caterina Lull

En el cas de Caterina, això quedà ben demostrat. Coneixia a la perfecció la realitat on vivia, tenia un profund sentit de la responsabilitat i una desenvolupada mentalitat mercantil, que li permetrien moure's amb desimboltura en el món que li havia tocat viure. Era hàbil en el maneig dels seus llibres de comptes i mantingué freqüent correspondència amb la seva germana Joana i altres membres de la família.

Com era costum a l'època, el pare li buscà un marit dins del seu cercle social i li trobà un home que vivia prop de casa seva. Caterina tenia uns vint anys quan es casà, cap al 1460, amb el mercader i funcionari reial Joan Sabastida, un home vidu sense fills que disposava d'un bon patrimoni i, a més, havia heretat de la seva primera muller alguns béns situats al mateix barri de la Ribera.

Al cap de poc de casats, el marit fou nomenat governador de la Cambra Regional de Siracusa i es traslladaren a viure a l'illa de Sicília, concretament a la ciutat de Brucoli, a l'esmentada província de Siracusa.

En aquell moment, la societat siciliana es caracteritzava pel predomini de la noblesa propietària d'extensos territoris. A les ciutats, començava a aparèixer una burgesia urbana dedicada al comerç, que estava en mans de genovesos, florentins, venecians, pisans i catalans.

L'economia de l'illa girava al voltant del blat, l'exportació del qual estava organitzada a través de les llicències que concedia la corona. Sicília era el graner de Catalunya i, quant a exportació, constituïa un dels mercats més importants per als draps catalans.

Els Sabastida s'instal·laren en una magnífica mansió, tipus castell, i Caterina assumí perfectament el paper d'esposa d'un alt funcionari del regne i ric empresari, és a dir, el d'una mare de família sense gaire preocupacions. La seva feina consistia a organitzar i administrar la llar, vetllar per l'educació dels fills, gestionar el servei domèstic i la feina dels esclaus. També s'ocupava de les pràctiques religioses i de mantenir relacions amb els altres membres de la colònia catalana a Siracu-

Caterina Llull

sa. Al llarg dels onze anys de matrimoni, la parella tingué quatre fills: Joan Hostalrich, Joan Bastida, Elionor i Cecília.

En aquella època, a Barcelona les dones de la noblesa vinculades a la cort reial, així com les que pertanyien a l'alta burgesia, tenien accés a un cert nivell d'educació i Caterina, malgrat viure fora de Catalunya, seguí el costum barceloní. Com havien fet els seus pares, contractà un professor per instruir els seus fills, benefici que es féu extensiu tant als nois com a les noies.

La família Sabastida mantenia ben vives les tradicions culturals i culinàries del seu país d'origen. Rebien de Barcelona perfums, vestits i sabates a la moda, així com menjar i condiments per a la cuina. Caterina, a canvi, trametia a la família barcelonina els productes més destacats de Sicília: cotó i joves esclaves per al servei domèstic.

Caterina Llull

L'any 1471 l'espòs de Caterina caigué malalt. Diversos metges acudiren a la seva casa de Brucoli i, durant uns mesos, intentaren recuperar-lo, però els esforços resultaren inútils i, a finals d'any, l'influent Joan Sabastida morí. A partir d'aquell moment, la reposada vida de Caterina faria un gir.

Durant els onze anys que havia durat el matrimoni, la parella sempre havia mostrat estimació i respecte. Molt sovint, Joan havia manifestat la gran confiança que tenia en Caterina, tant si es tractava d'afers familiars com de qüestions de negoci. Probablement per aquest motiu, en el testament deixà molt clares les disposicions i els drets que havien de permetre la seva esposa d'actuar segons la seva voluntat.

D'acord amb la seva posició social, contractà diversos sastres perquè fessin els vestits de dol de tota la família i s'encarregà d'organitzar la cerimònia fúnebre, a la capella familiar de la catedral, on fou construït un ric sepulcre.

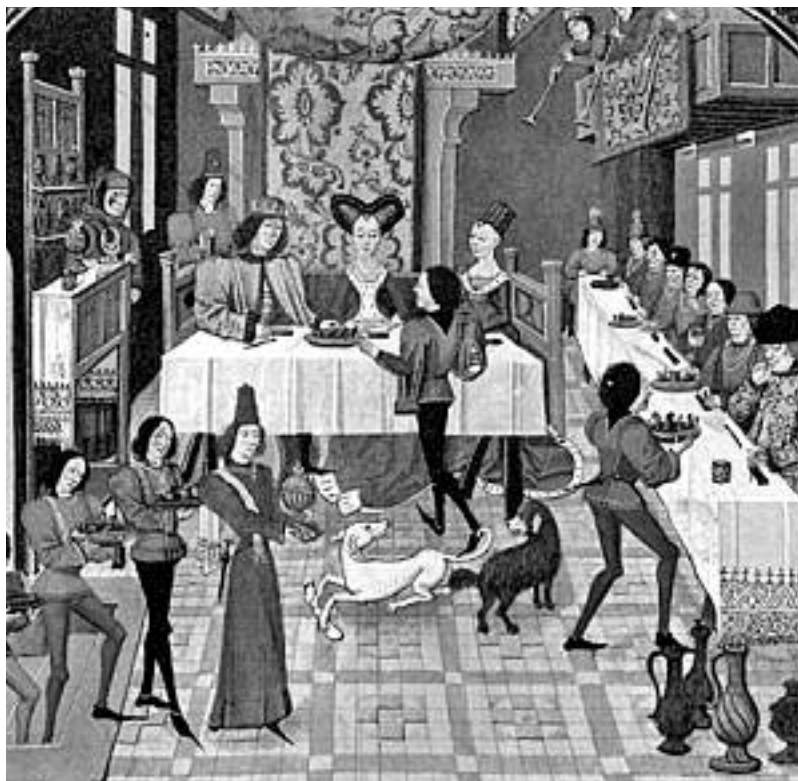
Contràriament al que feien moltes vídues —tornar-se a casar o conservar la vinculació amb la família del marit—, Caterina decidí donar tot el protagonisme a la seva família barcelonina, amb la qual mantenia uns lligams molt estrets, per tirar endavant el seu propi projecte.

Nomenà la seva germana Joana i el seu fill Joan Hostalric, encara menor d'edat, com a persones encarregades de fer complir les voluntats testamentàries del seu difunt marit, en el cas que ella no pogués fer-ho, i, un cop alliberada d'aquest neguit, Caterina emprengué la gestió del patrimoni familiar.

És evident que ja disposava d'experiència empresarial però, a partir d'aquell moment, esdevingué l'autèntica protagonista de les activitats comercials, dirigides fins aleshores pel seu espòs. Coneixia a la perfecció el funcionament de les vies de comunicació i també es mostrà experta en la realitat jurídica en què es movia.

Per tal de poder atendre els afers legals que se li presentaven a Sicília, sol·licità que li enviessin des de Barcelona diversos documents del seu marit, així com les còpies autèntiques dels negocis sicilians. Tot seguit, féu tots els tràmits necessa-

Caterina Llull

ris per cobrar els deutes i gestionà amb habilitat els afers pendents, de manera que no es perdés cap negoci relacionat amb la família. Caterina confiava en poques persones, però li foren de gran utilitat les bones relacions d'amistat que mantenia amb alguns personatges destacats.

El 2 de gener de 1472 inicià un llibre de comptabilitat, gràcies al qual podem saber detalls del nucli familiar format per Caterina, els seus quatre fills, una dida, un secretari, dos esclaus i uns quants dependents dels negocis. Hi anotaria totes les despeses i beneficis econòmics, petits o grans.

A la primera entrada del llibre, que fa referència a l'herència, hi consten els sous que pagà als *servidors de casa*, com també les despeses d'alguns homes de confiança, que viatjaren els uns a Nàpols, per qüestions relacionades amb l'herència, i altres a Palerm, per gestionar *faenes* davant el virrei.

Caterina Llull

Al llibre de comptes també apareixen reflectides les despeses de la vida quotidiana, és a dir, què menjaven, com vestien, quins convidats tenien, quines festes celebraven, quins objectes compraven...

Sabem, doncs, que habitualment consumien aliments conreats i produïts a la mateixa casa: blat, civada, carn, peix, ous, sucre, mel, vi i oli. En ocasions particulars també menjaven arròs, torró, neules, confits, ametlles, panses, nous, fruita i algunes espècies.

La vida siciliana, però, no estava exempta de riscos i perills. Caterina va haver de lluitar per fer valer els seus drets davant del Consolat dels catalans a Siracusa, la cort judicial de Palerm i, fins i tot, davant del rei. La primera persona amb qui es va haver d'enfrontar fou el tutor dels seus fills, Franci Carbó, un prepotent home de negocis que pretenia interposar-se en el seu camí. Per defensar el seu dret d'executar el testament del marit, obrí una causa jurídica contra ell. Després d'un desagradable litigi, la justícia donà la raó a Caterina i fou reconeguda com l'única persona amb autoritat respecte els seus fills. Com és natural, Franci Carbó fou immediatament acomiadat del seu càrrec.

Nomenà uns administradors de la casa i les vinyes de la propietat de Siracusa, dedicats a resoldre qüestions delicades i a cobrar els diners de diversos negocis, com ara la importació de teixits de Catalunya i Mallorca, que eren venuts a la Vall de Noto, Messina i Palerm.

Com feien els seus competidors —i alguna competidora—, redactà comandes, utilitzà lletres de canvi i signà contractes d'assegurances. Estipulà preus per al lloguer de naus i el transport de mercaderies i aconseguí tractes molt favorables en l'expedició de grans carregaments de blat.

També era propietària d'un hostel i una taverna que hi havia al castell del port de Siracusa. L'hostal era freqüentat per comerciants i a la taverna s'hi preparava pa i s'hi venia civada, oli, carn i vi. Era un bon negoci, gestionat per un taverner al qual pagava un sou anual, però el setembre de 1474 l'hagué

Caterina Llull

de tancar, a conseqüència de la prohibició de comerciar amb altres ports, mesura adoptada per mirar d'aturar una epidèmia de pesta declarada al continent. A Catalunya, Venècia i Roma la pesta va fer estralls, però Sicília aconseguí eludir el perill al preu, això sí, d'una forta crisi econòmica.

Caterina, a més de ser una gran mercadera, també era una dona molt espiritual, creia fermament en *la salvació de l'ànima* i practicava l'almoïna entre els més pobres i desfavorits. Va fer donacions a institucions benèfiques i a diverses esglésies de Siracusa, no solament a la catedral, on el seu marit era enterrat, sinó també als convents de Sant Domènec i de Sant Benet. Alliberà els dos esclaus domèstics que tenia, Tudora i Jordi, concessió refermada en el seu testament perquè no hi hagués cap dubte, i els donà una important suma de diners pels favors i la lleialtat que sempre li havien demostrat.

Cap a l'any 1482, un cop resoltos tots els problemes jurídics i amb persones de confiança al capdavant dels negocis, Caterina decidí tornar a Barcelona amb tota la família.

Caterina Llull

Un cop instal·lada, demostrà ser una persona oberta i amb esperit emprenedor, cosa no gaire freqüent a l'època. Es mogué entre les realitats catalana i siciliana, per demostrar que el centre del seu món no era solament una gran ciutat, sinó la Mediterrània sencera. Per a ella, les rutes marítimes no tenien secrets: Barcelona, València, Mallorca, Nàpols, Creta, Alexandria, Líbia...

El 23 de maig de 1495 redactà el seu testament, en el qual deixà una quantitat de diners per celebrar misses els dies de disset festivitats, com les de la Santíssima Trinitat, Santa Caterina, Santa Eulàlia o Sant Joan Baptista. També va fer donacions a dues institucions barcelonines: Santa Maria del Mar, la seva parròquia, i l'hospital de la Santa Creu.

No coneixem, en canvi, la data i el lloc de la seva mort, detalls de poca importància si els comparem amb la seva vida, curiosament documentada gràcies al llibre de comptabilitat conservat a l'Arxiu del Centre Borja de Sant Cugat del Vallès, dins del fons de la família Requesens.

Amb el cor dividit entre Catalunya i Sicília, on fou coneguda per *senyora Catelina*, Caterina Llull representa a la perfecció la dona emprenedora de finals de l'edat mitjana, a tocar ja del Renaixement.

Mercadera de vocació, comercia amb sucre, blat, pell, cuir, llana, cotó, estany, vi i esclaus tot al llarg de la Mediterrània. Va saber moure's en un món en transformació, va obrir noves rutes marítimes i va fer prosperar els negocis familiars, però també va mostrar amor pel marit i els fills, comprensió i misericòrdia pels desvalguts.

Què més se li podia demanar?